

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 94(498)''1939/1940''(043.2)

ȘIȘCANU DANIELA

**PROPAGANDA SOVIETICĂ ÎN PRIVINȚA POLONIEI,
FINLANDEI, ȚĂRILOR BALTICE ȘI ROMÂNIEI ÎN ANII
1939-1940 DUPĂ SEMNAREA PACTULUI SOVIETO-
GERMAN DE NEAGRESIUNE**

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

Conducător științific:

Cojocaru Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător.

Referenți oficiali:

1. **Petrencu Anatol**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova.
2. **Onîșoru Gheorghe**, doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România.

Componenta Consiliului Științific Specializat:

1. **Pasat Valeriu**, doctor habilitat în istorie, membrul titular al A.Ș.M., Institutul de Istorie al A.Ș.M. (**Președinte**).
2. **Rotaru Liliana**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova (**secretar științific**).
3. **Gumenâi Ion**, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova
4. **Enciu Nicolae**, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie al A.Ș.M.
5. **Țăranu Anatol**, doctor în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie al A.Ș.M.
6. **Cernenco Mihai**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

Susținerea va avea loc la 24 februarie 2017, ora 14.00, în Sala de Conferințe a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (str. Mihail Kogălniceanu nr. 82, mun. Chișinău, Republica Moldova), în ședința Consiliului Științific Specializat D 15.611.02-03–Istoria românilor (pe perioade) - din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (str. „31 August 1989”, nr. 82, MD-2012, mun. Chișinău, Republica Moldova).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei (or. Chișinău, str. Academiei, nr. 5 „a”, MD-2028) și la pagina WEB a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare a Republicii Moldova (www.cnaa.acad.md). Autoreferatul a fost expediat la ____ ianuarie 2017.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

Rotaru Liliana, doctor în istorie, conferențiar universitar

Conducător științific,

Cojocaru Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător

Autor, **Șișcanu Daniela**

©Șișcanu Daniela, 2016

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Înțelegerea corectă a locului și rolului instituției propagandei politice în sistemul totalitar comunist, din perspectiva științei istorice, constituie, în opinia noastră, o problemă actuală în jurul căreia se produc polemici științifice, confruntări politice și discuții cotidiene. Pe de altă parte, fenomenul propagandei sovietice privind ocuparea unor țări întregi sau a unor părți din teritoriul unor state, în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune, semnat la 23 august 1939, ca obiect de cercetare, reprezintă o sursă utilă și interesantă de informații despre evenimentele din anii 1939-1940 în spațiul de la Marea Baltică la Marea Neagră. Abordarea evenimentelor din anii 1939-1940 rămâne o problemă complicată în relațiile Federației Ruse cu Țările Baltice, Polonia și România. De asemenea, nu putem neglija nici realitatea că atenția statelor afectate de Pactul Molotov-Ribbentrop rămâne concentrată atât asupra problemei anexării sau dezmembrărilor prin forță de către U.R.S.S., cât și asupra consecințelor acestor acțiuni în plan social-politic. Există și problema responsabilității istorice și morale a statelor și guvernelor pentru deciziile adoptate și acțiunile întreprinse.

Actualitatea studierii rolului propagandei sovietice după semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune, privind Polonia, Finlanda, Țările Baltice și România este generată de necesitatea lărgirii orizontului științei istorice, care va completa spațiile albe prin cercetarea procedeele de utilizare a propagandei pentru argumentarea, explicarea și justificarea ocupării unor teritorii străine în anii 1939-1940.

Situația în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Unele aspecte ale propagandei comuniste în perioada care ne interesează au fost, mai mult sau mai puțin, abordate. Există un număr mare de lucrări ale istoricilor sovietici în care evenimentele derulate în legătură cu aplicarea Pactului sovieto-german de neagresiune în 1939-1940 sunt tratate prin prisma discursului politic ideologizat, falsificându-se adevărul istoric. După revoluția din decembrie 1989 din România, se amplifică preocupările istoricilor din spațiul românesc pentru evenimentele din 1939-1940. În contextul general al istoriografiei române, istoricii de la Chișinău au elucidat unele aspecte ale organizării și promovării propagandei în sprijinul acțiunilor diplomatice și mai ales al celor militare cu privire la pregătirea și ocuparea teritoriilor românești. Punctul de vedere al istoricilor români poate fi rezumat la următoarea teză principală: România a consimțit, ca răspuns la nota ultimativă, numai la retragerea trupelor din Basarabia și nordul Bucovinei, și aceasta numai sub presiunea forței, fiind clar că odată cu ultimatumul, numeroase trupe sovietice așteptau la Nistru pentru a invada teritoriul național.

În istoriografia rusă problematica propagandei sovietice privind ocuparea și anexarea teritoriilor românești este cercetată, în principal, în contextul acțiunilor Uniunii Sovietice privind

realizarea prevederilor protocolului adițional secret la Pactul sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939. În unele cazuri, sunt resuscitate tehnicile de denaturare a realității istorice, specifice istoriografiei sovietice. Alți istorici subliniază fără ezitare caracterul agresiv al propagandei U.R.S.S. atât în Polonia, cât și în campania de ocupare a unor regiuni finlandeze, Țărilor Baltice, Basarabiei și Bucovinei de Nord. Ei constată că structurile propagandei sovietice, încă până la începutul invaziei trupelor Armatei Roșii în teritoriile poloneze, finlandeze, ale celor trei State Baltice și românești, primiseră indicațiile conducerii superioare de la Moscova privind metodele de promovare a campaniei politico-ideologice.

Am stabilit însă că, la ora actuală, nu cunoaștem vreo lucrare specială care ar fi studiat fenomenul propagandei sovietice privind ocuparea teritoriilor românești în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune în anii 1939-1940. Astfel că, am identificat următoarele **probleme de cercetare:**

1. cum se explică schimbările neprevăzute, survenite în desfășurarea propagandei sovietice în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune?;
2. care a fost rațiunea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la împărțirea teritorială a Poloniei?;
3. ce reprezentau procedeele întreprinse de propaganda sovietică în „războiul de iarnă” cu Finlanda și în susținerea proiectelor U.R.S.S. privind ocuparea celor trei State Baltice?;
4. cum au evoluat relațiile româno-sovietice și propaganda până la încheierea Pactului Molotov-Ribbentrop și în procesul de pregătire a ocupării teritoriilor românești?;
5. care au fost mijloacele și caracterul propagandei în intervalul de la ocuparea teritoriilor românești la formarea R.S.S.M?

Scopul și obiectivele cercetării. Scopul lucrării este investigarea și abordarea comparativă, din perspectiva științei istorice, a formelor și procedeele propagandei sovietice privind susținerea acțiunilor diplomatice, motivarea, explicarea și justificarea ideologică a operațiilor militare în vederea ocupării teritoriilor românești în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune în anii 1939-1940.

Scopul urmărit este realizat prin formularea și soluționarea următoarelor **obiective:**

- evidențierea schimbării neașteptate, survenite în desfășurarea propagandei sovietice în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune;
- analizarea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la împărțirea Poloniei;
- examinarea procedeele întreprinse de propaganda sovietică în „războiul de iarnă” cu Finlanda;
- cercetarea celor mai importante aspecte ale propagandei sovietice în susținerea proiectelor Moscovei privind ocuparea Estoniei, Letoniei și Lituaniei;

- prezentarea evoluției relațiilor româno-sovietice și a propagandei sovietice până la încheierea Pactului Molotov-Ribbentrop;
- evidențierea uneltirilor propagandei sovietice în vederea ocupării teritoriilor românești;
- elucidarea mijloacelor și caracterului propagandei în perioada de la ocuparea teritoriilor românești la formarea R.S.S.M.
- analiza comparată a acțiunilor propagandei sovietice în întreg spațiul de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Cadrul cronologic al lucrării cuprinde anii 1939-1940 – perioadă în care a fost pregătit și încheiat Pactul sovieto-german de neagresiune, care a fost pus imediat în aplicare, finalizând în vara lui 1940 prin ocuparea teritoriilor românești. De-a lungul acestei perioade, propaganda a avut rolul său în ceea ce privește prezentarea și „explicarea” încheierii Pactului sovieto-german de neagresiune, legitimarea pretențiilor sovietice asupra teritoriilor incluse în „sferele de influență” ale U.R.S.S.: „eliberarea” popoarelor belarus și ucrainean de sub jugul panilor polonezi, introducerea trupelor sovietice în cele trei Țări Baltice, atacarea Finlandei, invadarea și ocuparea Țărilor Baltice, invadarea și ocuparea teritoriilor românești, dezmembrarea Basarabiei și a R.A.S.S. Moldovenești ș.a.

În unele cazuri, pentru a explica logica evenimentelor și, mai ales, a urmări cum s-a ajuns la semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune și a altor documente importante, am considerat necesar să studiem fenomenul începând cu anul 1938, iar pentru a înțelege caracterul relațiilor româno-sovietice și acutizarea lor în 1939-1940, am încercat să prezentăm, sumar, esența și evoluția acestora după unirea Basarabiei cu România până la semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop.

Cadrul geografic al lucrării este determinat de prevederile protocolului adițional secret la Pactul sovieto-german de neagresiune referitoare la împărțirea „sferelor de interese” între U.R.S.S. și Germania în spațiul „de la Marea Baltică la Marea Neagră”, vizând Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și România.

Metodologia cercetării. În activitatea noastră de cercetare am respectat principiul obiectivării, principiul adevărului, principiul metodic, principiul demonstrației, principiul corelației, principiul evaluării rezultatelor, principiul utilității și principiul moral. Am utilizat metoda comparativă. Pe baza comparațiilor am încercat să stabilim analogii dar și deosebiri, contraste sau nuanțe în ceea ce privește desfășurarea propagandei în raport cu cele șase state vizate de înțelegerea sovieto-germană, și față de România, în special. Folosind metoda statistică ca procedeu de informare, am prezentat componenta numerică și armamentul trupelor sovietice pregătite pentru invazia celor șase țări cuprinse în „sfera de interese” sovietică, dar și a formelor și mijloacelor de promovare a propagandei în procesul de pregătire și realizare a rapturilor teritoriale.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică a cercetării constă în identificarea problemei care a determinat caracterul său comparativ și analizarea surselor, încă nefolosite,

privind utilizarea propagandei în sprijinul procesului de ocupare a teritoriilor românești în contextul agresiunii sovietice asupra celor șase state limitrofe. Teza reprezintă prima cercetare complexă, comparativă a fenomenului propagandei sovietice, utilizată în argumentarea semnificației Pactului sovieto-german de neagresiune și justificarea acțiunilor militare ale Armatei Roșii din anii 1939-1940, în spațiul de la Marea Baltică la Marea Neagră, mai ales în pregătirea și efectuarea operației militare împotriva României din vara lui 1940. Elementele de originalitate sunt exprimate prin: identificarea și analizarea formelor și mijloacelor de natură propagandistică, utilizate de Uniunea Sovietică în scopul realizării prevederilor Pactului Molotov-Ribbentrop; prezentarea comparată a diverselor procedee de propagandă a U.R.S.S. în legătură cu revendicările teritoriale din 1939-1940, accentul fiind pus pe uneltirile propagandistice față de România.

Problema științifică soluționată rezidă în identificarea schimbărilor intempestive, survenite în desfășurarea propagandei sovietice în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune; analizarea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la împărțirea Poloniei; reliefarea procedeeelor întreprinse de propaganda sovietică în „războiul de iarnă” cu Finlanda și în procesul de ocupare a celor trei State Baltice, a uneltirilor sale în vederea ocupării teritoriilor românești precum și a caracterului propagandei de la închiderea graniței pe Prut până la formarea R.S.S.M.

Semnificația teoretică a lucrării rezultă din definirea și explicarea teoretico-științifică a esenței și semnificației propagandei ca formă de comunicare, identificarea și elucidarea procedeeelor întreprinse de propaganda sovietică în anii 1939-1940, interpretarea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la încheierea Pactului de neagresiune cu Germania hitleristă și a agresiunii în scopul ocupării teritoriilor poloneze, finlandeze, a celor trei State Baltice și, mai ales, a Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța.

Tema de cercetare este relevantă nu numai în sens științifico-cognitiv, dar și din perspectivă politico-aplicativă. Multe dintre stereotipurile propagandei militariste mai persistă în conștiința publică. Ideea despre omnipotența manipulării conștiinței maselor în contextul conflictelor militare din spațiul post-sovietic, confirmă actualitatea analizei tehnicilor de propagandă în sprijinul ocupării teritoriilor statelor vecine în anii 1939-1940. Pentru a depăși sau a preveni recidivele inoculării în conștiința maselor a „argumentelor” în sprijinul acțiunilor de „recuperare a fostelor teritorii sovietice” este necesară cercetarea obiectivă a mecanismelor și procedeeelor de propagandă, utilizate de U.R.S.S. în procesul de realizare a prevederilor Pactului sovieto-german de neagresiune.

Valoarea aplicativă este determinată de locul celor șase state în politica externă a Uniunii Sovietice între cele două războaie mondiale, dar și în etapa actuală. În perioada post-sovietică, cele trei State Baltice și Republica Moldova au fost incluse de politica rusă în categoria „vecinătatea

imediată” și supuse unui anume gen de propagandă, iar Finlanda, Polonia și România, membri ai Uniunii Europene, ultimele două reprezentând flancul estic al N.A.T.O., sunt tratate ca potențiali inamici.

Considerăm că atât teza, cât și publicațiile noastre vor putea fi folosite de specialiști la elaborarea cursurilor de istorie națională și universală, a tezelor de licență, masterat și doctorat, a lucrărilor monografice privind problematica abordată sau referitoare la un cadru mai larg al istoriei relațiilor Uniunii Sovietice cu cele șase state, afectate de pactul Molotov-Ribbentrop și de propaganda U.R.S.S. în prima fază a celui de-al Doilea Război Mondial.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- au fost stabilite și explicate schimbările survenite în desfășurarea propagandei sovietice în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune;
- a fost expusă motivarea ideologică a participării Uniunii Sovietice la împărțirea teritorială a Poloniei;
- au fost identificate și analizate procedeele întreprinse de propaganda sovietică în „războiul de iarnă” cu Finlanda și în susținerea proiectelor U.R.S.S. privind ocuparea celor trei State Baltice;
- a fost examinată evoluția propagandei sovietice în funcție de evenimentele produse în relațiile dintre România și U.R.S.S. până la încheierea Pactului Molotov-Ribbentrop și în procesul de pregătire a ocupării teritoriilor românești;
- au fost evidențiate mijloacele și caracterul propagandei sovietice în intervalul de la ocuparea teritoriilor românești la formarea R.S.S.M.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale investigației noastre au fost implementate prin prezentarea comunicărilor la 5 conferințe internaționale, axate pe problematica în cauză; sunt utilizate la elaborarea cursurilor de istorie națională și universală, a tezelor de licență, masterat și doctorat, a lucrărilor monografice privind cel de-al Doilea Război Mondial.

Volumul și structura tezei. Lucrarea cuprinde 156 de pagini de text și este structurată după cum urmează: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

Cuvinte cheie: propagandă, Pactul Molotov-Ribbentrop, pretenții teritoriale, ocupație, Direcția Politică a Armatei Roșii, „războiul de iarnă”, ultimatum, Țările Baltice, campania „de eliberare”, teritorii românești, dezmembrarea Basarabiei.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea problemei cercetate, sunt formulate obiectul, scopul și obiectivele cercetării; prezentată metodologia cercetării istorice a temei; descrisă noutatea științifică a rezultatelor cercetării; prezentată problema științifică soluționată, arătate

importanța teoretică și aplicativă a lucrării, rezultatele științifice principale înaintate spre susținere și sumarul compartimentelor; sunt prezentate formele de aprobare a rezultatelor obținute și publicațiile la tema tezei.

În primul capitol - **Propaganda sovietică în faza europeană a celui de-al Doilea Război Mondial – obiect al cercetării istorice** – sunt definite noțiunile de propagandă și propagandă politică, arătate tipurile de propagandă, locul propagandei în regimurile totalitare și misiunea propagandei în U.R.S.S. în anii 1939-1940. Propaganda este o tendință deliberată și sistematică de a manipula cunoștințe și dirija comportamentul în scopul realizării obiectivelor propagandistice dorite. Obiectivele propagandei sunt stabilite apriori. Ținta principală a propagandei regimurilor totalitare în secolul al XX-lea a constituit-o marea masă de oameni cu puțină știință de carte.

Modelul clasic al propagandei comuniste a fost dezvoltat în Uniunea Sovietică. În propaganda sovietică din anii 1939-1940 un loc deosebit era deținut de sprijinirea acțiunilor din domeniul politicii externe sovietice în Europa de Est. În acest context, erau utilizate pe scară largă sloganurile „eliberare” și „extinderea frontului socialismului”. Aceste formule generale permiteau propagandei sovietice să se adapteze la orice situație internațională și să explice orice acțiune a U.R.S.S.

În acest capitol este analizată istoriografia propagandei sovietice din anii 1939-1940 privind justificarea pretențiilor și operațiilor militare de ocupare a teritoriilor prevăzute de Pactul Molotov-Ribbentrop și, în principal, a teritoriilor românești. Unele aspecte ale propagandei comuniste în perioada care ne interesează au fost, mai mult sau mai puțin, abordate. Am efectuat o grupare a lucrărilor, ținând cont de timpul, locul și circumstanțele în care au fost scrise, dar și de abordarea principalelor evenimente și a consecințelor acestora.

Am evidențiat lucrările istoricilor sovietici A.I. Mihailova [1], S. Afteniuc [2], S. Brîseakin și M. Sîtnic [3], N. Berezneakov [4], A. Lazarev [5], N. Lebedev [6] ș.a. Majoritatea afirmațiilor, făcute în lucrările menționate, sunt aproape identice atât în ceea ce privește formulările, cât și, mai ales, conținutul lor. Se trece sub tăcere Pactul sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939 privind împărțirea „sferelor de interes”, protocolul adițional secret la Pactul Molotov-Ribbentrop fiind apreciat drept „document fals, ticluit de propaganda fascistă”. Se scrie superficial despre pregătirea și efectuarea de către Uniunea Sovietică a operației de ocupare a Basarabiei și Bucovinei. Dimpotrivă, se afirmă că Uniunea Sovietică a luat măsuri în vederea „creării barierei strategice de apărare a graniței de vest”. Pornind de la teza inventată că puterea sovietică ar fi fost instaurată în Basarabia spre finele lui 1917 - începutul lui 1918, istoricii sovietici prezintă *instaurarea* puterii sovietice în Basarabia, în 1940, drept „reinstaurare”, iar *anexarea* provinciei de către Uniunea Sovietică drept „*reunificare cu Patria Sovietică*”.

Dintre lucrările editate în România, în anii 1989-2016, care abordează, mai mult sau mai puțin, unele aspecte ale problemei cercetate de noi, sunt monografiile și studiile semnate de Gheorghe Buzatu [7], Valeriu Florin Dobrinescu [8], Florin Constantiniu [9], Ioan Scurtu și Constantin Hlihor [10], Ion Constantin [11], Emilian Bold și Răzvan Locovei [12], Petre Otu [13] ș.a. Volumul al VIII-lea din sinteza „Istoria românilor”, apărută sub egida Academiei Române, clarifică mai multe aspecte privind circumstanțele în care au fost răpite teritoriile românești, consecințele ocupației pentru poporul român, în general, și, mai ales, pentru românii rămași în teritoriile devenite sovietice. Punctul de vedere al istoricilor din România poate fi rezumat la următoarea teză principală: la 28 iunie 1940, Guvernul României, acceptând, sub amenințarea recurgerii la forța armelor, notele ultimative sovietice, evacuează străvechile provincii românești - Basarabia și nordul Bucovinei. România a consimțit, ca răspuns la nota ultimativă, doar la retragerea trupelor din Basarabia și nordul Bucovinei, și aceasta numai sub presiunea forței, fiind clar că odată cu ultimatumul, numeroase forțe sovietice așteptau la Nistru pentru a invada teritoriile românești. O importanță deosebită în explicarea evenimentelor privind răpirea teritoriilor românești în 1940, a locului și rolului diplomației și propagandei sovietice în motivarea și justificarea pretențiilor și acțiunilor sovietice, îl au lucrările lui Vitalie Văratcă – studii compresive și documente valoroase – editate în baza cercetărilor arhivelor din Republica Moldova, România și Federația Rusă [14,15]. Problematika teritoriilor românești, ocupate de U.R.S.S. în 1940, au fost cercetate și de istoricii din Republica Moldova. Chestiunea Basarabiei în contextul relațiilor româno-sovietice, în perioada interbelică și, în legătură cu aceasta, acțiunile propagandei sovietice privind sprijinul pretențiilor U.R.S.S. asupra teritoriilor românești sunt examinate în lucrările lui Octavian Țicu [17] și Gheorghe Cojocaru [16]. O contribuție considerabilă la cercetarea acestei problematice au adus-o istoricii Alexandru Moșanu [18], Anton Moraru [19], Ion Țurcanu [20], Mihail Bruhis [21], Ion Șișcanu [22], Mihai Cernenco [23], Anatol Petrencu [24], Valentin Burlacu [25] și alții. Concluziile trase în urma investigațiilor efectuate de autorii sus-numiți demonstrează că notele ultimative ale guvernului sovietic, trimise României la 26 și 27 iunie 1940, contravin normelor dreptului internațional și sunt o mostră a politicii de dictat imperial. Decizia privind ocuparea Bucovinei de Nord e un exemplu elocvent al politicii expansioniste, promovate în permanență de guvernul stalinist.

Cu toate acestea, în Republica Moldova, unele organizații politice, o parte din mass-media și unii istorici, din motive politice și ideologice, insistă încă asupra aprecierilor formulate de propaganda sovietică până în anii 1990. Din această cauză, Academia de Științe a Moldovei, ca cel mai înalt for științific din Republica Moldova, a luat atitudine și a adus la cunoștința opiniei publice aprecierile comunității academice. În baza concluziei Comisiei de experți în istorie, în frunte cu academicianul Andrei Eșanu, privind semnificația datei de 28 iunie 1940, Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al A.Ș.M., prin hotărârea din 7 iulie 2010, a apreciat că „anexarea Basarabiei și Nordului

Bucovinei, la 28 iunie 1940, a fost concepută și realizată de comandamentul politic și militar stalinist ca o operațiune militară de ocupare a acestor teritorii” [26, p. 67].

În istoriografia rusă problematica ocupării și anexării teritoriilor românești este cercetată, în principal, în contextul acțiunilor Uniunii Sovietice privind realizarea prevederilor protocolului adițional secret la Pactul sovieto-german de neagresiune din 23 august 1939. Este vorba de lucrările istoricilor M.I. Meltiuhov [27, 28], V.A. Nevejin [29, 30], M.I. Semireaga [31], L.Ia. Ghibianski [32], A.A. Pronin [33], A.O. Ciubarian [34], A. D. Bogaturov [35] etc. În lucrările unor istorici acțiunile Uniunii Sovietice sunt examinate în contextul situației generale din Balcani și relațiilor sovieto-germane, accentul, mai mult sau mai puțin pronunțat, fiind pus pe faptul că ultimatumul a fost unul de succes, fiind susținut de Berlin și Roma, dar că apoi consecințele acțiunilor sovietice au fost opuse aspirațiilor Kremlinului în Balcani. Alți istorici ruși, mai ales în primul deceniu post-sovietic, preferând, într-un fel sau altul, să se abțină de la aprecierea directă, consideră că acțiunile U.R.S.S. au asigurat „recuperarea” Basarabiei, plecând de la teza oficială a Moscovei că această provincie a fost anexată în 1918 de România.

Evenimentele derulate în Polonia, Finlanda și cele trei state baltice, în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune, inclusiv acțiunile propagandei sovietice, sunt studiate, într-o măsură mai mare sau mai mică, de cercetătorii din aceste țări. Menționăm lucrările de sinteză valoroase, editate la Vilnius [41], Tallin [42] și Riga [43], mai ales monografiile autorilor polonezi K. Marek [46], J. Karski [47], ca și ale celor finlandezi V. Tanner [44], C. Mannerheim [45]. Concluzia care se desprinde din aceste lucrări este că propaganda U.R.S.S. a avut o contribuție semnificativă la sprijinirea și „justificarea” ocupării și anexării teritoriilor incluse în „sfera de interes” a Uniunii Sovietice în anii 1939-1940.

Constatăm, așadar, existența unui număr mare de lucrări autorii cărora sunt preocupați de evenimentele derulate între Prut și Nistru în 1940. Precizăm însă că, la ora actuală, nu cunoaștem vreo lucrare specială care ar fi studiat fenomenul propagandei sovietice privind ocuparea teritoriilor românești în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune în anii 1939-1940.

Pornind de la această realitate, autorul prezentei lucrări și-a asumat responsabilitatea de a completa, în măsura posibilităților, acest gol.

În continuare sunt caracterizate sursele documentare privind propaganda sovietică în sprijinul realizării Pactului Molotov-Ribbentrop. La baza demersului nostru se află documente istorice editate și inedite, multe din ele fiind supuse analizei științifice pentru prima dată.

Un suport important al lucrării îl constituie documentele și materialele de arhivă. Fonduri referitoare la Basarabia anului 1940, cercetate și incluse în circuitul științific de noi, se găsesc la

Arhiva Centrală a Armatei Rusiei din Moscova, la Arhiva de Stat Centrală a Federației Ruse, la Arhivele Naționale ale României din București și Iași, la Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României, la Arhiva Ministerului Apărării Naționale al României, la Arhiva Națională a Republicii Moldova și la Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Moldova.

Însă baza documentară principală pentru elaborarea tezei noastre o constituie colecțiile de documente și materiale, precum și o serie de publicații, editate la Vilnius, Riga, Tallin, Chișinău, București și, în special, la Moscova.

În al doilea capitol - **Propaganda U.R.S.S. de la semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop la războiul cu Polonia, Finlanda și anexarea celor trei Țări Baltice** – este cercetată schimbarea bruscă a orientării și conținutului propagandei sovietice în legătură cu semnarea, la 23 august 1939, a Pactului sovieto-german de neagresiune, elucidată motivarea ideologică a împărțirii Poloniei, sunt analizate procedeele propagandei în războiul cu Finlanda din iarna lui 1939-1940 și în legătură cu cele două etape de ocupare a Țărilor Baltice.

Dificultatea era că pe parcursul a șase ani precedenți, propaganda sovietică prezenta Germania hitleristă ca pe unul din principalii inamici ai Uniunii Sovietice, cel mai probabil adversar. În romanele și filmele sovietice războiul viitor era purtat cu nemții sau cu un inamic convențional foarte asemănător cu aceștia. Acum însă, dintr-odată, în dimineața de 24 august 1939, ziarul „Pravda” scria că: „Pactul de neagresiune, semnat între Uniunea Sovietică și Germania, textul căruia îl publicăm astăzi, este un document de o extraordinară importanță, exprimând politica consecventă, de pace a Uniunii Sovietice...” Se declara hotărât că „ostilităților între Germania și U.R.S.S. li se pune capăt. Deosebirile dintre ideologii și sisteme politice nu trebuie și nu pot constitui obstacole în calea stabilirii relațiilor de bună vecinătate între cele două țări. Prietenia dintre popoarele U.R.S.S. și Germaniei, împinsă, cu efortul dușmanilor Germaniei și ai U.R.S.S., în impas, trebuie să beneficieze, de acum încolo, de condițiile necesare pentru dezvoltarea și înflorirea sa” [36, p. 64-65]. „Acest pact, afirma V. Molotov, șeful guvernului și comisar al afacerilor externe al U.R.S.S., permite nu numai înlăturarea pericolului unui război cu Germania; el reduce spațiul unor eventuale confruntări militare în Europa și, în felul acesta, servește cauzei păcii generale; el trebuie să ne asigure posibilități noi de creștere a forțelor, de consolidare a pozițiilor noastre, extinderea continuă a influenței Uniunii Sovietice asupra dezvoltării internaționale” [34]. Propaganda sovietică, care se străduia să îndreptățească semnarea Pactului de neagresiune sovieto-german și care inducea în eroare populația sovietică și opinia publică mondială, va fi anihilată de atacul Germaniei hitleriste asupra Uniunii Sovietice, la 22 iunie 1941.

La o săptămână după atacarea Poloniei de către Germania hitleristă, partidele comuniste au primit directiva Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste în care se menționa că „războiul acesta este un război imperialist în care este vinovată, deopotrivă, burghezia tuturor statelor beligerante”. La 4 septembrie, „Pravda” a publicat un articol, pregătit de A.A. Jdanov, șeful Direcției Propagandă și Agitație a C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea, în care cauzele pierderilor suferite de Polonia erau numite „asuprirea minorităților naționale ucrainene și belaruse”. După intrarea trupelor sovietice în Polonia, la Moscova au început negocieri sovieto-germane prin care cele două părți hotărau împărțirea Poloniei, lichidându-i independența. Guvernul sovietic considera că „sosise momentul să stabilească definitiv structura teritoriilor poloneze”. Negocierile s-au finalizat cu semnarea, la 27 septembrie, a unui nou tratat sovieto-german și a trei protocoale secrete. În declarația comună din 28 septembrie se menționa că „Guvernul Germaniei și Guvernul Uniunii Sovietice au reglementat definitiv problemele apărute în urma dislocării Statului polonez și, în felul acesta, au creat o temelie puternică pentru pacea îndelungată în Europa de Est” [35, p. 112]. La 31 octombrie 1939, la două luni după începutul războiului, V. Molotov declara în ședința Sovietului Suprem al U.R.S.S. că: „Cercurile guvernante ale Poloniei se lăudau cu „trăinicia” statului și „vigoarea” armatei lor. Dar a fost suficientă o lovitură scurtă asupra Poloniei, la început din partea armatei germane, apoi din partea Armatei Roșii, ca să nu mai rămână nimic din această creație pocită a Tratatului de la Versailles, care se menținea pe asuprirea naționalităților nepoloneze” [35, p. 116].

În urma ocupării rapide a teritoriilor poloneze în septembrie, Kremlinul a considerat că și problema Finlandei va fi soluționată favorabil și în scurt timp. La 31 octombrie 1939, în cuvântarea rostită la sesiunea Sovietului Suprem al Uniunii R.S.S., V. Molotov a făcut publice pretențiile Kremlinului față de Finlanda. Era vorba de un acord de ajutor reciproc între Uniunea Sovietică și Finlanda, prin care U.R.S.S. i s-ar fi oferit baze militare pe teritoriul Finlandei, s-ar fi modificat granița pe Istmul Karel și s-ar fi cedat unele insule din Golful Finlandez în schimbul compensării în altă regiune. Când finlandezii au refuzat încheierea acordului, Stalin a declarat că U.R.S.S. va trebui să ducă război, iar presa sovietică a declanșat campania de denigrare a Finlandei și de sprijinire a unui eventual atac împotriva statului vecin. La 23 noiembrie, departamentul politic al regiunii militare Leningrad a difuzat în unități o directivă în care se afirma că Finlanda, obținând independența datorită revoluției socialiste din Rusia, o folosește acum „în scopul atacării U.R.S.S., transformând țara într-un cap de pod pentru aventuri antisovietice” [26, p. 37]. La Moscova, prin diferite mijloace, se crea impresia că oamenii muncii din Finlanda abia așteptau Armata Roșie, s-o întâlnească cu steaguri și flori, doar ca aceasta să-i elibereze de dominația odioasă a burgheziei. Cercurile guvernante sovietice urmăreau să „reunească” poporul karelian cu poporul finlandez

într-un stat unic, de tip sovietic-socialist, ca acesta să devină în perspectiva parte componentă a Uniunii Sovietice.

Războiul sovieto-finlandez a demonstrat că Moscova subapreciase atât capacitatea de apărare a Finlandei, cât și starea de spirit a societății finlandeze care, pătrunsă de sentimentul demnității naționale, a știut și a putut să se ridice la apărarea independenței țării sale. La 12 martie 1940, la Moscova a fost semnat tratatul de pace care satisfăcea multe din pretențiile înaintate de U.R.S.S. Finlandei în octombrie 1939. Uniunea Sovietică anexa Istmul Karel cu orașul Viipuri (Vâborg), golful Viipuri cu insulele de acolo, coastele de nord și de vest ale lacului Ladoga și alte teritorii.

După 23 august 1939, a ieșit în prim plan și inevitabilul agresiunii sovietice împotriva Estoniei, Letoniei și Lituaniei. De această dată propaganda privind pretențiile sovietice a trebuit să suplimenteze superioritatea militară și presiunea diplomatică asupra celor trei Țări Baltice cu scopul de a le forța să încheie cu U.R.S.S. tratate de asistență reciprocă. Presa și alte mijloace întrețineau campania de acuzare a autorităților celor trei state privind complicitatea lor la acțiuni ale unor terțe state care ar fi amenințat flota sovietică în Marea Baltică. În vara lui 1940, propaganda sovietică a întreținut o vastă acțiune de denigrare a celor trei guverne, care nu ar fi dorit să execute conștiincios tratatele cu Uniunea Sovietică și ar fi recurs la provocări în relațiile cu unitățile Armatei Roșii, aflate pe teritoriul Estoniei, Letoniei și Lituaniei. Până la urmă, celor trei guverne li se imputa că ar fi urmărit scopul transformării zonei Mării Baltice într-un cap de pod împotriva U.R.S.S. În aceste condiții, cele trei Țări Baltice au fost nevoite să accepte ultimatumurile sovietice și au fost ocupate.

În capitolul al treilea – **Mesajul propagandistic al Uniunii Sovietice față de România în perioada august 1939 - martie 1940** – prezentăm rezumativ evoluția relațiilor româno-sovietice de la 1918 până la semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune, arătăm cum era folosită diplomația sovietică ca instrument de propagandă în relațiile cu România până la 23 august 1939 și, mai ales, formele și metodele de presiune diplomatică și propagandistică asupra statului român după această dată și începutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Cu toate că mesajul propagandistic al U.R.S.S. privind România își trăgea rădăcinile din ruperea relațiilor cu statul român, un punct determinant al propagandei antiromânești în această perioadă l-a reprezentat formarea R.A.S.S. Moldovenești, în componența R.S.S. Ucrainene, scopul urmărit fiind ocuparea teritoriilor românești și extinderea revoluției proletare în Balcani și Europa de Est. Relațiile româno-sovietice au fost tensionate mai ales de „cazul Butenko”, consilier al Legației U.R.S.S. la București, care, la începutul lunii februarie 1938 a fugit în Italia. Diplomația

de la Moscova și, mai ales, propaganda sovietică atribuiau guvernului român responsabilitatea dispariției lui Butenko. În același timp, sovieticii considerau inoportun și inadmisibil ca în notele sale oficiale, ce le erau adresate, Legația română să numească Basarabia drept teritoriu românesc.

După ocuparea teritoriilor poloneze și impunerea staționării trupelor Armatei Roșii pe teritoriul celor trei Țări Baltice, prin intermediul revistei „*Коммунистический Интернационал*”, guvernului român i s-a solicitat încheierea imediată a acordului de ajutor reciproc cu U.R.S.S. Propaganda cominternistă, la unison cu cea a statului sovietic, propriu-zis promovau poziția Partidului Comunist din România - secție a Internaționalei Comuniste, privind „componenta multinațională a statului român” și dreptul minorităților la autodeterminare [14, p. 143]. La începutul anului 1940, Moscova susține campanii de presă, înregistrează funcționarii sovietici și comuniștii din U.R.S.S. care posedau cunoștințe despre Basarabia, cunoșteau organizarea internă și starea de lucruri din provincie, și vorbeau limba română, mobilizându-i pentru ocuparea teritoriilor românești.

În al patrulea capitol - **Uneltirile propagandei sovietice în vederea ocupării teritoriilor românești în perioada 29 martie – 2 august 1940** – sunt reliefate pregătirile sovietice privind „soluționarea” problemei Basarabiei și metodele propagandistice de sprijinire a acestora. Este studiat procesul pregătirii războiului împotriva României și rolul propagandei militare în cadrul Armatei Roșii și în rândul populației românești. Este analizat aspectul propagandistic al ultimatumului sovietic și locul acestuia în vederea ocupării Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța. Sunt identificate manevrele propagandistice în legătură cu mașinațiile politico-administrative privind dezmembrarea Basarabiei și formarea R.S.S. Moldovenești în 1940.

Doar la câteva zile după terminarea războiului sovieto-finlandez, Moscova a redeschis problema Basarabiei. La 29 martie 1940, în cuvântarea rostită în cadrul sesiunii a VI-a a Sovietului Suprem al U.R.S.S., V. Molotov amintea că Uniunea Sovietică nu avea un pact de neagresiune cu România, explicând aceasta prin existența chestiuni Basarabiei „a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de U.R.S.S., deși aceasta nu a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară” [37, p. 295]. În cadrul general al intențiilor sale agresive față de România, Moscova a hotărât să intensifice activitatea și să sporească cadrele Partidului Comunist din Republica Autonomă Moldovenească, a dispus intensificarea activității Agenției Kominternului din Odessa în scopul amplificării propagandei și agitației subversive în regiunea Balcanilor, a reluat pretențiile privind incidentele de frontieră, răspândea zvonuri privind o eventuală acțiune a U.R.S.S. contra României. În acest sens, atât agitatorii Partidului Comunist, cât și instructorii politici ai Armatei Roșii au insistat la întâlniri asupra următoarelor teme: a) România va fi obligată să retrocedeze Basarabia „răpită hoțeste” în urma precedentului război

mondial și care va fi „dezrobită” de trupele sovietice; b) România ar pregăti o acțiune armată contra Uniunii Sovietice, fiind instigată împotriva acesteia de „conducătorii imperialiști” din Londra și Paris; c) România ar desfășura o activitate de spionaj împotriva Uniunii Sovietice, folosind în acest scop diferite elemente suspecte și diverși „dușmani ai poporului”, care doresc să afle secretele apărării U.R.S.S., punând în pericol astfel securitatea „patriei socialiste”. Propagandiștii sovietici declarau populației și soldaților din apropierea frontierei române că „Uniunea Sovietică va preîntâmpina „agresiunea” României, care va avea loc însă abia când Moscova va considera că va sosi timpul”.

După declanșarea pregătirii operației militare de ocupare a Basarabiei și Bucovinei, comandamentul sovietic a inițiat o minuțioasă îndoctrinare ideologică, atât a trupelor ce urmau să invadeze Basarabia și Bucovina, cât și din perspectiva întâlnirii cu viitorii cetățeni sovietici. În acest scop au fost antrenate presa sovietică, radioul, Kominternul și partidele comuniste din diferite țări, corpul politic și al activiștilor din armată. Astfel, în presă, la radio, în discursuri politice, în literatura propagandistică se susținea că Basarabia ar fi un ținut rusesc, ocupat vremelnice de „gărzile albe” române. Despre Bucovina se insinua că ar fi o veche provincie autonomă austriacă, locuită în majoritate de ucraineni, cedată României în mod injust prin tratatul de la St. Germain. La întrunirile politice din Ucraina, Galiția Occidentală și R.A.S.S.M. agitatorii Partidului Comunist și instructorii politici militari insistau asupra temelor: „România va fi obligată să retrocedeze atât Basarabia, cât și Bucovina, care e locuită de ucraineni”; „România pregătește o agresiune armată contra Uniunii Sovietice pe care Armata Roșie trebuie să o prevină cât mai curând” [23, p. 13].

De pregătirea ideologică a trupelor sovietice se ocupa Direcția Politică a Armatei Roșii, avându-l în calitate de șef pe comisarul de armată de rangul întâi, L. Mehlis. În acest scop, la 21 iunie, consiliile militare și șefii de direcții politice ale regiunilor militare Kiev și Odessa primesc directiva nr. 5285/cc, dată de D.P.A.R. cu privire la pregătirea de război împotriva României. Principalul obiectiv al muncii politice în rândul trupelor române consta în dezorganizarea rapidă a armatei României, demoralizarea spatelui frontului și, prin aceasta, ajutorarea comandamentului Armatei Roșii ca, în cel mai scurt timp și cu cele mai puține victime, să obțină victoria deplină. Pentru susținerea propagandistică a războiului cu România au fost înființate două ziare ale frontului și două ziare ale armatelor, în limba română. În plus, aproape toate cele 44 de ziare ale diviziilor puteau publica materiale în limba română. La 13 iunie 1940, în cadrul Frontului de Sud a fost pregătit un tren-tipografie, iar redacțiile ziarelor în limbile română și ucraineană au fost completate cu personal, conform statelor pe timp de război. În armatele a 5-a și a 12-a au fost

desfășurate redacții de ziare în limba română. Aici, instruirea personalului a început cu o săptămână înainte de invazia peste Nistru.

La 26 iunie 1940, ora 10 seara, V. Molotov i-a înmănat ministrului român la Moscova, Gheorghe Davidescu, nota ultimativă privind evacuarea Basarabiei și nordului Bucovinei, textul căreia era un model caracteristic propagandei sovietice, folosită atât în cazul Poloniei, cât și în cel al Finlandei și celor trei Țări Baltice. Aceleași afirmații precum că „în anul 1918, România, s-a folosit de slăbiciunea militară a Rusiei”, că „acum slăbiciunea militară a U.R.S.S. este de domeniul trecutului”, că „problema trebuie rezolvată în interesul adevărului” etc. Molotov nu a acceptat argumentele lui Davidescu privind conținutul neîntemeiat al notei, afirmând că ele nu erau adevărate.

La 28 iunie 1940, trupele sovietice au invadat teritoriul României. În timpul mișcării pe teritoriul Basarabiei, în divizii erau livrate pliante, broșuri și ziare pentru a fi distribuite populației. La 29 iunie, unitățile armatei a 9-a au răspândit în teritoriul prin care treceau 11 mii de exemplare de pliante „Cu privire la soluționarea pașnică a conflictului sovieto-român privind Basarabia și Bucovina de Nord”, 4 mii de exemplare ale broșurii „Raportul tovarășului Stalin cu privire la proiectul constituției U.R.S.S.” În toate localitățile erau demonstrate gratuit filmele „Lenin în 1918”, „La graniță”, „Tractoriștii”, „Marele cetățean”, „Copilăria lui Maxim Gorki”, „Minerii”. Populației i se distribuia, în număr mare, broșurile „Cu privire la Constituția U.R.S.S.”, „Raportul comisarului afacerilor externe tovarășul Molotov” [38, p. 295].

După realizarea acțiunilor în masă, s-a trecut la lucrul cu diferite categorii de populație. Deja la 1 iulie, au avut loc trei întâlniri cu învățătorii (1200 de persoane), cu tinerii (800 de persoane) și cu medicii din Chișinău (500 de persoane). În timpul acestor întâlniri, oamenilor li se dădeau asigurări despre atitudinea binevoitoare față de populație și despre respectarea de către trupele sovietice a tuturor legilor și a constituției U.R.S.S. Ofițerii explicau direcțiile politicii externe a Uniunii Sovietice și situația politică internațională.

În materialul pregătit pentru propagandă se sublinia că, capitaliștii și moșierii români batjocoresc populația ucraineană și rusă din Basarabia în mod deosebit de crunt. Ofițerii politici aveau obligația să organizeze cu ostașii roșii și comandanții inferiori informări politice și discuții pe teme: „Oricând și pretutindeni să ne facem datoria față de Patrie”, „Să ținem onoarea de ostaș al Armatei Roșii”, „Relațiile dintre U.R.S.S. și România”, „Acțiunile provocatoare ale cercurilor guvernante ale României față de Uniunea Sovietică”, „Războaiele drepte și nedrepte”, „Orice război purtat de statul muncitorilor și țăranilor este un război drept, un război de eliberare” [39, p. 105] etc. Scopul principal al propagandei politice militare consta în dezorganizarea rapidă a

armatei române și demoralizarea serviciilor ei auxiliare,. Au fost prevăzute măsuri privind activitățile în cadrul trupelor inamicului. În acest sens sarcina propagandei era să contribuie la dezorganizarea rapidă a armatei românești, la demoralizarea spatelui frontului și în felul acesta să ajute Armata Roșie ca, „în cel mai scurt termen și cu cele mai puține victime, să obțină victoria”.

Ulterior, propaganda sovietică și-a focalizat acțiunile asupra convingerii cetățenilor Uniunii Sovietice că populația Basarabiei întâmpina „eliberatorii” cu „urale”. În ziarele difuzate în provincie au apărut pagini întregi de glorificare a Armatei Roșii și conducerii sovietice. Pe de altă parte, ziarele făceau cunoscut cititorul sovietic cu telegramele de salut, trimise din diferite zone ale U.R.S.S., cu prilejul „eliberării Basarabiei și Bucovinei de Nord”.

Un loc aparte în derularea propagandei ce urmărea instaurarea valorilor sovietice în teritoriile ocupate l-au avut manifestațiile publice, organizate de structurile politice ale Armatei Roșii în diferite localități și, mai ales, parada militară și demonstrația civilă, desfășurate în Chișinău și alte orașe ale Basarabiei.

Principalul mit, plăsmuit de propaganda sovietică în zilele de după închiderea noii granițe sovieto-române pe râurile Prut și Dunăre și actualizat de unii istorici din R.S.S. Moldovenească, a fost acela că: „restaurarea Puterii Sovietice în Basarabia și reunirea ei cu Uniunea R.S.S. au creat toate premisele necesare realizării visului sacru și multășteptat al poporului moldovenesc privind restabilirea și consolidarea unității sale naționale, comunității economice și culturale, unității teritoriului său național, pentru dezvoltarea ulterioară a procesului de afirmare a statalității naționale sovietice moldovenești” [5, p. 570]. Gazetele „Pravda” și „Izvestia” relatau că, chipurile, C.C.P. al R.A.S.S.M. și Comitetul Regional Moldovenesc de partid al P.C. (b) al R.S.S. Ucrainene prezentaseră C.C.P. al U.R.S.S. și C.C. al P.C. (b) din Uniunea Sovietică propunerea privind „reunirea populației moldovenești a Basarabiei cu populația moldovenească a Republicii Autonome Moldovenești și formarea R.S.S. Moldovenești unionale”. Din „Pravda” și „Izvestia” avea să se afle că conducerea R.A.S.S.M. acum pleda pentru „reunirea populației moldovenești” de pe ambele maluri ale Nistrului, ceea ce însemna că nu se mai insista asupra necesității unirii Basarabiei cu Republica Autonomă Moldovenească, așa cum se preconiza între anii 1924-1940. Formularea lăsa să se înțeleagă destul de clar că ideea oficializării încorporării Basarabiei în cadrul R.A.S.S. Moldovenești și, implicit, a Ucrainei, era abandonată. Se trecuse la ideea „reunirii populației moldovenești”.

Odată formulat, noul obiectiv urma să fie sprijinit de mașina de propagandă. Proiectul trebuia interpretat de așa natură încât să declanșeze emoții/sentimente puternice. Pentru a deservi eficient obiectivul trasat la Moscova, și de această dată s-a recurs la efectul

manifestărilor dirijate de regim, cu priză la mase. Potrivit presei, muncitorimea și țăranii din Basarabia cunoșteau deciziile respective ale structurilor centrale ale statului sovietic și „era firesc ca și ei să acorde tot sprijinul realizării obiectivului măreț”. Astfel, presa centrală informa că, la 13 iulie, oamenii muncii din județul Soroca au întâmpinat cu multă bucurie relatarea privind formarea R.S.S. Moldovenești unionale. Agenția T.A.S.S. relatează că la, 30 iulie, la Moscova sosise o delegație de oameni ai muncii din Basarabia și Bucovina de Nord. La gara Kiev „solii poporului truditor” din teritoriile românești, ocupate de U.R.S.S., au fost întâmpinați de conducătorii de partid din Moscova, eroi ai Uniunii Sovietice, deputați ai Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice, reprezentanți ai clasei muncitoare și ai intelectualității, dar și de o gardă de onoare [40]. Evenimentul din Moscova a avut parte de o largă publicitate, în sensul că presa sovietică reproducea mesajele de salut, adresate „delegației moldovenești”, de către delegațiile Lituaniei, Letoniei și Estoniei, sosite și ele la Sesiunea Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice cu „rugămintea” ca cele trei noi republici baltice sovietice să fie primite în componența U.R.S.S.

La 2 august 1940, Sovietul Suprem al U.R.S.S. a adoptat legea „Cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești”, prin care această nouă republică unională a fost formată din șase județe ale Basarabiei și șase raioane ale R.A.S.S.M. Propaganda sovietică, sprijinind, prin diverse forme și mijloace, „rugămintea” privind formarea R.S.S. Moldovenești unionale, în realitate a susținut dezmembrarea teritorială a R.A.S.S.M. și, mai ales, a Basarabiei, în mod ilegal și din culise.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Demersul nostru științific a condus la obținerea unor rezultate noi în domeniul cercetării și abordării problemei privind locul și rolul propagandei sovietice în procesul de pregătire și de ocupare a teritoriilor statelor europene vecine, în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune, în anii 1939-1940. Investigațiile noastre, datorită contextualizării problemei, au formulat răspunsuri la întrebările privind circumstanțele în care propaganda a motivat, sprijinit și justificat agresiunea sovietică în perioada 1939-1940, dar, mai ales, a furnizat explicații despre semnificația propagandei, mijloacele utilizate în procesul de pregătire, sprijinire și justificare a ocupării teritoriilor românești de către U.R.S.S și dezmembrării teritoriale a Basarabiei și R.A.S.S. Moldovenești.

Rezultatele investigațiilor noastre, care vizează practica propagandistică a Uniunii Sovietice în procesul de pregătire și realizare a operațiunilor militare de ocupare a teritoriilor celor

șase state vecine, în anii 1939-1940, dincolo de aspectele sale cognitive, au și o importanță aplicativă, având în vedere că, după prăbușirea Uniunii Sovietice, cele trei State Baltice și Republica Moldova sunt privite de politica rusă drept „vecinătate imediată” și sunt supuse unui anume gen de propagandă. Finlanda, Polonia și România, membre ai Uniunii Europene, sunt tratate ca potențiali inamici, ultimele două reprezentând flancul estic al N.A.T.O. În acest context, cunoașterea practicii utilizate de U.R.S.S. în perioada cercetată de noi, poate folosi la descifrarea scopurilor propagandistice urmărite de unii actori internaționali astăzi.

Concluzii. În urma investigațiilor temei noastre, am conchis că:

1. Propaganda ca fenomen s-a dezvoltat în întreaga istorie a umanității și cunoaște mai multe definiții. În esență, propaganda reprezintă o răspândire sistematică a unei doctrine, ideologii sau idei, care reprezintă o valoare pentru vorbitor. Propaganda politică reprezintă o activitate în scopul creării sau schimbării rapide, într-o anumită direcție, a pozițiilor și comportamentului politic al indivizilor. În Uniunea Sovietică propaganda a ocupat un loc foarte important și a fost strâns legată de ideologia bolșevică. Modernizarea propagandei sovietice, în special, a celei militare, se afla permanent în atenția conducerii de vârf a Uniunii Sovietice. Însuși I.V. Stalin, la 21 aprilie 1940, a propus adaptarea ideologiei militare la sarcinile Armatei Roșii care rezultau din scopul general al U.R.S.S. în legătură cu prevederile Pactului sovieto-german de neagresiune și protocoalelor secrete din 1939, cerând ca propaganda să modernizeze lozincile înșelătoare ale securității și apărării Uniunii Sovietice și a granițelor sale. Armata Roșie, fiind percepută ca un instrument de război, trebuia educată în spiritul potrivit căruia orice război dus de armata socialismului va fi cel mai corect dintre toate războaiele cunoscute în istorie.
2. Din perspectivă propagandistică, Pactul de neagresiune sovieto-german împreună cu protocolul adițional secret reprezintă o probă crasă de manipulare. Diferențele ideologice dintre cele două regimuri totalitare au cedat sub presiunea scopului comun al Germaniei naziste și Uniunii Sovietice de împărțire a sferelor de interese. Presa sovietică, apreciind importanța Pactul de neagresiune între Germania și U.R.S.S ca document de o extraordinară importanță, a încetat atacurile împotriva Germaniei, iar informațiile despre evenimentele din această țară se bazau în majoritatea cazurilor pe comunicatele oficiale germane.
3. După 1 septembrie 1939, când Germania nazistă a invadat Polonia, partidele comuniste, la indicația Kominternului, susțineau că războiul era imperialist, de care se făcea vinovată, deopotrivă, burghezia tuturor statelor beligerante, iar propaganda sovietică a dezlănțuit o furibundă campanie antipoloneză, afirmând că principala cauză a pierderilor teritoriale suferite de Polonia rezidă în asuprirea minorităților naționale ucrainene și belaruse. Propaganda justifica intervenția sovietică în Polonia prin necesitatea protejării vieții și averii populației din Ucraina de Vest și

Belarusia de Vest. La 27 septembrie, prin semnarea Tratatului de prietenie și frontieră sovieto-german, Polonia era împărțită pentru a patra oară.

4. Odată încheiată campania de ocupare a teritoriilor poloneze, U.R.S.S. a declanșat o campanie propagandistică de pregătire a opiniei publice și, mai ales, a unităților Armatei Roșii în vederea unui eventual război cu Finlanda. În același context, conducerea sovietică a format, la Moscova, „guvernul democratic” al Finlandei, care urma să solicite ajutorul U.R.S.S. în lupta sa cu „forțele reacționare antibolșevice” finlandeze. Kremlinul dorea să „reunească” poporul karelian din spațiul sovietic cu poporul finlandez într-un stat unic, sovietic-socialist, care să devină parte componentă a Uniunii Sovietice. Războiul sovieto-finlandez a demonstrat că guvernul sovietic subapreciase atât capacitatea de apărare a Finlandei, cât și starea de spirit a societății finlandeze care, pătrunsă de sentimentul demnității naționale, a știut și a putut să se ridice la apărarea independenței țării sale. La 12 martie 1940, la Moscova a fost semnat tratatul de pace care satisfăcea multe din pretențiile înaintate de U.R.S.S. Finlandei.

5. În conformitate cu împărțirea „sferelor de interes”, agresiunea sovietică era iminentă și în raport cu cele trei Țări Baltice. Sub presiunea militară, Estonia, la 28 septembrie 1939, Letonia și Lituania, la 5 și 10 octombrie 1939, au încheiat tratate de ajutor reciproc cu Uniunea Sovietică, care asigurau prezența permanentă a forțelor armate sovietice pe teritoriul lor. Spre deosebire de pregătirea războaielor împotriva Poloniei, Finlandei și României, când operațiunile militare au fost susținute puternic de propaganda militaristă, acțiunile trupelor sovietice privind ocuparea celor trei Țări Baltice erau sprijinite de alt gen de demersuri ale U.R.S.S. În scopul realizării obiectivelor politice de anexare a Estoniei, Letoniei și Lituaniei, Uniunea Sovietică a organizat o campanie dură de intimidare politico-militară a acestor țări, încât intrarea numeroaselor trupe sovietice pe teritoriul lor s-a desfășurat fără mari probleme, la granițele cu Uniunea Sovietică fiind pregătite de atac contingente și mai mari ale Armatei Roșii.

6. Mesajul propagandistic al U.R.S.S. împotriva statului român a fost lansat și modelat în primii ani ai disputei româno-sovietice, în legătură cu unirea Basarabiei cu România. Intensificarea propagandei antiromânești în perioada interbelică se produce odată cu formarea R.A.S.S. Moldovenești, pe malul stâng al Nistrului, cu scopul declarat și puternic mediatizat de a ocupa teritoriile românești și a extinde revoluția proletară în Balcani și Europa de Est. Stabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice în 1934 a fost urmată de o perioadă de calm relativ între cele două țări vecine, până la agravarea raporturilor în 1938, mai ales după „cazul Butenko”, consilier al Legației U.R.S.S. la București, care, la începutul lunii februarie, a fugit în Italia. Diplomația și propaganda sovietică atribuiau guvernului român responsabilitatea dispariției lui Butenko. După impunerea celor trei Țări Baltice a tratatelor „de ajutor reciproc” prin care era asigurată staționarea

Armatei Roșii pe teritoriul lor, Moscova a solicitat României, prin intermediul revistei „Коммунистический Интернационал”, încheierea imediată a acordului de ajutor reciproc cu U.R.S.S. Propaganda cominternistă, respectiv propaganda sovietică, reitiera poziția Partidului Comunist din România - secție a Internaționalei Comuniste, privind „componenta multinațională a statului român” și dreptul minorităților la autodeterminare.

7. Deși la 29 martie 1940, V. Molotov a anunțat decizia guvernului sovietic de a „rezolva” problema Basarabiei, el afirma, în stilul propagandei sovietice, că între U.R.S.S. și România nu se va duce un război pentru Basarabia, ci, mai degrabă, se va ajunge la o înțelegere pe calea discuțiilor. La scurt timp, agitatorii Partidului Comunist și instructorii politici ai Armatei Roșii răspândeau zvonul că România va fi obligată să retrocedeze Basarabia; că desfășoară acte de spionaj și pregătește o acțiune armată contra Uniunii Sovietice, fiind instigată împotriva acesteia de „conducătorii imperialiști” englezi și francezi. De aceea, explicau propagandiștii sovietici populației și soldaților din apropierea frontierei române, Uniunea Sovietică va preîntâmpina „agresiunea” României. Metodele folosite de propaganda sovietică pentru a susține pretențiile asupra vechilor teritorii românești de la Est de Prut au fost: falsificarea realităților istorice; prezentarea tendențioasă a situației din România și în special din Basarabia în comparație cu starea de lucruri din U.R.S.S., discreditarea activității pozitive românești; condamnarea politicii externe a României; întreținerea unei campanii de neadevăruri și insulte în adresa României.

8. Textul ultimatumului din 26 iunie 1940, prezentat guvernului român era o mostră tipică de propagandă sovietică, folosită atât în cazul Poloniei, cât și în cel al Finlandei și celor trei Țări Baltice. Afirmațiile precum că „în anul 1918, România, s-a folosit de slăbiciunea militară a Rusiei”, că „acum slăbiciunea militară a U.R.S.S. este de domeniul trecutului”, că „problema trebuie rezolvată în interesul adevărului” etc., conținute în nota ultimativă erau plăsmuiri propagandistice. Forța, situația internațională nefavorabilă României și susținerea de către Germania nazistă a pretențiilor sovietice asupra teritoriilor românești au fost „argumentele” diplomației și propagandei U.R.S.S., care impuneau „*rezolvarea imediată*” a problemei privind evacuarea Basarabiei și nordului Bucovinei.

9. În timpul operației de ocupare a teritoriilor românești propaganda sovietică a avut o amploare deosebită, fiind mobilizată presa, centrală și locală, atrase personalități importante din domeniul politic și cultural al Uniunii Sovietice, înscenate mitinguri la care cuvântau reprezentanții muncitorimii. După închiderea noii granițe sovieto-române, propaganda U.R.S.S. a fost pusă în sprijinul formării R.S.S. Moldovenești unionale, pentru a se mușamaliza acțiunea de dezmembrare a Basarabiei și R.A.S.S.M. în beneficiul R.S.S. Ucrainene.

10. O dimensiune continuă a propagandei sovietice, manifestată în cazul tuturor țărilor, de la Marea Baltică la Marea Neagră, vizate de înțelegerea secretă din 23 august 1939, era instrumentarea unui mesaj copleșitor agresiv și de intimidare împotriva cercurilor lor conducătoare, pe de o parte, și de inoculare a ideilor de „eliberare” politică și socială în adresa „păturilor largi ale oamenilor muncii”. Totodată, pentru fiecare țară a fost pus în aplicare un scenariu propagandistic aparte, ținându-se cont de context, de specificul relațiilor bilaterale și de obiectivele urmărite. Astfel, în cazul Poloniei propaganda U.R.S.S. a invocat „datoria” de a sări în ajutorul populației ucrainene și bieloruse pentru a nu cădea sub ocupația germană; în cel al Țărilor Baltice accentul s-a pus pe nevoia încheierii unor acorduri bilaterale pentru a le atrage treptat în zona sovietică; în cel al Finlandei – inițial s-a promovat ideea unui „guvern popular”, marionetă, apoi s-a trecut la glorificarea Armatei Roșii „eliberatoare”; în cazul României – eforturile propagandei s-au concentrat asupra pretenției de a „elibera” preținsele teritorii ucrainene – Basarabia și Nordul Bucovinei, încheindu-se cu campania pentru „reunirea” populației moldovenești de pe ambele maluri ale Nistrului.

În toate manifestările sale, propaganda sovietică din anii 1939-1940 a fost mai mult decât un accesoriu al politicii U.R.S.S. de mare putere, ea s-a dovedit a fi o instituție bine asamblată, parte componentă a regimului totalitar bolșevic.

Așadar, revenind la ipoteza de la care am plecat în cercetarea noastră, concluzionăm că în anii 1939-1940, în legătură cu pregătirea și realizarea Pactului sovieto-german de neagresiune, propaganda sovietică, a avut misiunea să camufleze rostul adevărat al înțelegerii dintre cele două state totalitare; să argumenteze pretențiile teritoriale sovietice față de Polonia, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania și România; să discrediteze politica internă și externă a celor șase state; să mobilizeze Armata Roșie la realizarea operațiunilor militare în scopul ocupării teritoriilor preținse. În acest context, structurile și mijloacele de propagandă politică au avut un impact covârșitor, completând și amplificând efortul diplomației sovietice și Armatei Roșii privind ocuparea și dezmembrarea teritoriilor românești.

Recomandări. În baza cercetărilor noastre și a rezultatelor științifice obținute, formulăm următoarele recomandări:

1. Deoarece la realizarea prevederilor Pactului sovieto-german de neagresiune, propaganda a avut un rol important în ceea ce privește mușamalizarea adevăratelor obiective urmărite de Uniunea Sovietică, considerăm că cunoașterea acestui fenomen poate și trebuie să servească drept un avertisment asupra unor intervenții propagandistice din exterior în statele situate astăzi de-a lungul fostelor frontiere sovietice de până la 1939-1940.

2. Este necesară o reacție univocă de contracarare a impactului propagandei de tipul celei sovietice din 1939-1940, menite să camufleze rapturi teritoriale din contul altor state.

3. Având în vedere că fenomenul conflictului de pe Nistru își trage rădăcinile din 1924, când propaganda sovietică a sprijinit și „argumentat” pretențiile U.R.S.S. asupra teritoriului dintre Prut și Nistru pînă la formarea R.A.S.S.M., îndemnăm structurile de stat ale Republicii Moldova să nu subestimeze tertipurile propagandistice ale instituțiilor nerecunoscute de la Tiraspol și ale susținătorilor acestora.

4. Luând în considerare limitele tematice și cronologice ale studiului nostru, care ne-au cerut investigarea doar a unor aspecte ale propagandei sovietice în contextul aplicării Pactului sovieto-german de neagresiune, recomandăm cercetarea manifestărilor mașinii propagandistice a U.R.S.S., mai ales în contextul sovietizării teritoriilor anexate și consolidării regimului totalitar sovietic.

BIBLIOGRAFIE

1. Михайлова А. Борьба Бессарабии против румынских захватчиков. Saratov: ОГИЗ, 1942. 46 с.
2. Афтенюк С. Ленинская национальная политика Коммунистической партии и образование советской государственности молдавского народа. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1971. 392 с.
3. Brâseakin S., Sâtnic M. Triumful adevărului istoric. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1969. 224 p.
4. Березняков Н. и др. Борьба трудящихся Бессарабии за свое освобождение и воссоединение с Советской Родиной (1918-1940). Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1970. 735 с.
5. Лазарев А. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1974. 910 с.
6. Лебедев Н. «Железная гвардия», Кароль II и Гитлер (Из истории румынского фашизма, монархии и ее внешнеполитической «игры на двух столах»). Москва: Наука, 1968. 344 с.
7. Buzatu Gh. România și războiul mondial din 1939-1945. Iași: Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995. 476 p.
8. Dobrinescu V. Bătălia diplomatică pentru Basarabia. 1918-1940. Iași: Junimea, 1991. 374 p.
9. Constantiniu F. Între Hitler și Stalin. România și pactul Molotov-Ribbentrop. București: Danubius, 1991. 135 p.
10. Scurtu I., Hlihor C. Complot împotriva României. 1939-1947. București: Editura Academiei de Înalte studii Militare, 1994. 226 p.
11. Constantin I. Marile puteri și problema Basarabiei. București: Editura Enciclopedică, 1995. 310 p.
12. Bold E., Locovei R. Relații româno-sovietice (1918-1941). Iași: Casa editorială Demiurg, 2008. 378 p.

13. Otu P. Îmbrățișarea Anacondei: politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939-22 iunie 1941. București: Editura militară, 2006. 303 p.
14. Văratice V. Preliminarii la raptul Basarabiei și Nordului Bucovinei, 1938-1940. București: Libria, 2000. 420 p.
15. Văratice V. Șase zile din istoria Bucovinei (28 iunie-3 iulie 1940). Invazia și anexarea Nordului Bucovinei de către U.R.S.S. Rădăuți: Institutul Bucovina-Basarabia, 2001. 556 p.
16. Cojocaru Gh. Cominternul și originile „moldovenismului”. Chișinău: Civitas, 2009. 499 p.
17. Țicu O. Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice (1917-1940). Chișinău: Prut Internațional, 2004. 167p.
18. Moșanu A. Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia. În: Crestomație la Istoria românilor. Chișinău: Universitas, 1993. p. 249-273.
19. Moraru A. O operație militară „necunoscută”. În: Basarabia, 1940. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1991. p. 84-111.
20. Țurcanu I. Ce citim despre Pactul Molotov-Ribbentrop. În „Patrimoniu”, 1991, nr. 1, p. 138-177.
21. Bruhis M. Rusia, România și Basarabia: (1812, 1918, 1924, 1940). Chișinău: Universitas, 1992. 362 p.
22. Șișcanu I. Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române, 1940. Chișinău: Civitas, 2007. 336 p.
23. Cernenco M. Propaganda stalinistă în Basarabia. În: Revista de istorie și teorie militară, 1991, nr. 5, p. 13-15.
24. Petrencu A. România și Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial, Chișinău: Epigraf, 1999. 175 p.
25. Burlacu V. Știința istorică în sistemul de propagandă din R.S.S.M. Chișinău: Învățătorul modern, 2014.
26. Bătălia pentru Basarabia, 1941-1944. București: Editura Mica Valahie, 2010. 386 p.
27. Мельтюхов М. Освободительный поход Сталина. Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917-1940 гг.). Москва: ”ЯУЗА”, ”ЭКМО”, 2006. 511 с.
28. Мельтюхов М. Прибалтийский плацдарм (1939-1940 гг.). Возвращение Советского Союза на берега Балтийского моря. Москва: Издательство Алгоритм, 2014. 719 с.
29. Невежин В. „Если завтра в поход...”: Подготовка к войне и идеологическая пропаганда в 30-х – 40-х годах. Москва: Яуза, Эксмо, 2007, 320 с.
30. Невежин В. Синдром наступательной войны. Советская пропаганда в преддверии „священных боев”, 1939—1941 гг. Москва: АИРО-XX, 1997. 288 с.
31. Семиряга М. Тайны сталинской дипломатии 1939-1941. Москва: Высшая школа, 1992. 303 с. <http://militera.lib.ru/research/semiryaga1/index.html> (vizitat 21.09.2015).

32. Гибианский Л. Балканские страны в перекрестье политики Гитлера и Сталина в начале второй мировой войны: от поражения Франции до установления господства «Оси» на Балканах. În: Славяноведение, 2013, № 1. с. 23-42.
33. Пронин А. Советско-германские соглашения 1939 г. Истоки и последствия. În: Международный исторический журнал, №№ 10-12, 2000.
34. Чубарьян А. Канун трагедии: Сталин и международный кризис. Сентябрь 1939 – июнь 1941 года. Москва: Наука, 2008. 475 с.
35. Системная история международных отношений в 4 т. События и документы. 1918–2000. Том 1. События 1918-1945. Москва: Московский рабочий, 2000. 520 с.
36. Мельтюхов М. Упущенный шанс Сталина. Советский Союз и борьба за Европу: 1939-1941. Москва: Вече, 2000. 412 с.
37. Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941, București: Editura Fundației Culturale Române, 2003. 566 p.
38. Репко С. Война и пропаганда (XV-XX вв.). Москва: Издательство Новости, 1999. 436 с.
39. Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Moldova. Fond 50. Colecția de documente ale mișcării comuniste ilegale din Basarabia, inv. 2, dosar 153.
40. „Basarabia Sovietică”, 1 august, 1940.
41. Occupation and Annexation. The first occupation (1940-1941). Vilnius: Margi rastai, 2006. 568 p.
42. Варес П. На чаше весов: Эстония и Советский Союз 1940 год и его последствия. Евроуниверситет (Таллинн, Эстония), Таллинн, 1999. <http://lib.ru/POLITOLOG/estonia.txt> (vizitat 12.07.2015)
43. The Occupation and Annexation of Latvia 1939-1940. Documents and Materials. Riga, 1995. <http://www.mfa.gov.lv/data/file/e/P/Occupation%20of%20Latvia.pdf> (vizitat 16.01.2016).
44. Tanner V. Зимняя война. Дипломатическое противостояние Советского Союза и Финляндии, 1939-1940. Москва: Центрполиграф, 2003. 349 с.
45. Mareșalul Finlandei. Carl Gustav Mannerheim. Memorii. București: Editura Militară, 2003. 368 p.
46. Marek K. Polska 1939 roku wobec paktu Ribbentrop-Molotov. Problem zbliżenia niemiecko-sowieckiego w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2002, 810 с.
47. Karski J, The Great Powers and Poland: From Versailles to Yalta. Rowman & Littlefield Publishers, 2014. 540 p.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT

A. ARTICOLE ÎN REVISTE NAȚIONALE RECENZATE

1. **Daniela Șișcanu**. Stratagema propagandei sovietice în „războiul de iarnă” cu Finlanda. În: „Akademos”, 2016, nr. 1, p. 116-122. ISSN 18-570461;
2. **Daniela Șișcanu**. Propaganda sovietică privind semnarea Pactului Molotov-Ribbentrop. În: Revista de Istorie a Moldovei, 2015, nr. 4, p. 120-128. ISSN 1857-2022;
3. **Daniela Șișcanu**. Aspecte ale tehnologiei cultului personalității lui Stalin. În: „Revista de Istorie a Moldovei”, 2014, nr. 2, p. 73-82. ISSN 1857-2022;
4. **Daniela Șișcanu**, Ion Șișcanu. Pretențiile teritoriale ale U.R.S.S. față de Finlanda în anii 1938-1939. În: Analele științifice ale Universității de stat „B.P. Hasdeu” din Cahul. Vol. V, 2009, p. 14-31. ISSN 1857-2170.

B. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE PESTE HOTARE

1. **Daniela Șișcanu**. Ocuparea și anexarea Estoniei de către Uniunea Sovietică. În: „Revista de istorie militară”, București, 2015, nr. 5-6, p. 42-53. ISSN 1220-57-10.
2. **Daniela Șișcanu**, Ion Șișcanu. Propaganda sovietică la începutul războiului URSS împotriva Finlandei din iarna 1939-1940. În: Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Seria 19, Istorie, Tom. 9, 2009, p. 103-129. ISSN: 1583-7181;

C. LUCRĂRI PUBLICATE ÎN CULEGERI LA FORURI ȘTIINȚIFICE

1. **Daniela Șișcanu**, Ion Șișcanu. Premise false, efecte dezastruoase: Pactul Molotov-Ribbentrop și Protocolul adițional secret. În: Raptul Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța din 28 iunie 1940 (Materialele Conferinței științifice internaționale „75 de ani de la anexarea de către URSS a Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța – 28 iunie 1940”. Chișinău, 12-13 iunie 2015). Chișinău: Editura Cartea Juridică-Serebia, 2015, p. 23-35. ISBN 978-9975-3111-0-6;
2. **Daniela Șișcanu**. Învățământul de partid în U.R.S.S. de la „ABC-ul comunismului” la „Istoria PC(b) US. Cursul Scurt”. În: Învățământul de partid și școlile de cadre în România comunistă: context național și regional. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2014, p. 29-47. ISBN: 978-606-714-038-5;
3. **Daniela Șișcanu**, Ion Șișcanu. Armata română și independența Basarabiei. În: 1918- 2008. 90 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Constanța: România, 2008. p. 96-103. ISBN (13) 978-973-88093-8-3.

ADNOTARE

Șișcanu Daniela. „Propaganda sovietică în privința Poloniei, Finlandei, Țărilor Baltice și României în anii 1939-1940 după semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune”, teză de doctor în istorie, specialitatea 611.02. Istoria românilor (pe perioade). Chișinău 2016.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 262 de titluri, 156 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: propagandă, Pactul Molotov-Ribbentrop, pretenții teritoriale, ocupație, Direcția Politică a Armatei Roșii, „războiul de iarnă”, ultimatum, Țările Baltice, campania „de eliberare”, teritorii românești, dezmembrarea Basarabiei.

Domeniul de studiu: Istoria românilor.

Scopul și obiectivele cercetării. Scopul lucrării: investigarea și abordarea comparativă, din perspectiva științei istorice, a formelor și procedeele propagandei sovietice privind susținerea acțiunilor diplomatice, motivarea, explicarea și justificarea ideologică a operațiilor militare în vederea ocupării teritoriilor românești în contextul aplicării pactului sovieto-german de neagresiune în anii 1939-1940.

Obiectivele: evidențierea schimbării neașteptate, survenite în desfășurarea propagandei sovietice în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune; analizarea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la împărțirea Poloniei; examinarea propagandei sovietice în „războiul de iarnă” cu Finlanda; cercetarea aspectelor propagandei sovietice în susținerea proiectelor Moscovei privind ocuparea celor trei State Baltice; prezentarea relațiilor româno-sovietice și a propagandei până la încheierea Pactului Molotov-Ribbentrop; evidențierea uneltirilor propagandei sovietice în vederea ocupării teritoriilor românești; elucidarea mijloacelor și caracterului propagandei de la ocuparea teritoriilor românești la formarea R.S.S.M.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constau în faptul că teza reprezintă prima cercetare complexă, comparativă a fenomenului propagandei sovietice, utilizată în argumentarea semnificației Pactului sovieto-german de neagresiune și justificarea acțiunilor militare ale Armatei Roșii din anii 1939-1940, în spațiul de la Marea Baltică la Marea Neagră, mai ales în pregătirea și efectuarea operației militare împotriva României din vara lui 1940.

Problema științifică soluționată rezidă în identificarea procedeele utilizate de propaganda sovietică în legătură cu semnarea Pactului sovieto-german de neagresiune, ocuparea de către URSS a teritoriilor poloneze, în „războiul de iarnă” cu Finlanda, privind anexarea celor trei State Baltice și, în mod special, a uneltirilor propagandei sovietice în vederea ocupării teritoriilor românești.

Importanța teoretică rezultă din definirea și explicarea teoretico-științifică a esenței și semnificației propagandei ca formă de comunicare, identificarea și elucidarea procedeele întreprinse de propaganda sovietică în anii 1939-1940, interpretarea motivării ideologice a participării Uniunii Sovietice la încheierea Pactului de neagresiune cu Germania hitleristă și a agresiunii în scopul ocupării teritoriilor poloneze, finlandeze, a celor trei State Baltice și, mai ales, a Basarabiei, Nordului Bucovinei și ținutului Herța.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de locul celor șase state în politica externă a Uniunii Sovietice între cele două războaie mondiale, dar și de situația acestora la etapa actuală. În perioada post-sovietică, cele trei State Baltice și Republica Moldova au fost incluse de politica rusă în categoria „vecinătatea imediată” și supuse unui anume gen de propagandă, iar Finlanda, Polonia și România, membri ai Uniunii Europene, sunt tratate ca potențiali inamici, ultimele două reprezentând flancul estic al N.A.T.O. Ideea despre omnipotența manipulării conștiinței maselor în contextul conflictelor militare din spațiul post-sovietic confirmă actualitatea analizei tehnicilor de propagandă în sprijinul ocupării teritoriilor statelor vecine în anii 1939-1940.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale investigației noastre au fost implementate prin prezentarea de rapoarte și comunicări la 5 conferințe internaționale, axate pe problematica în cauză; sunt utilizate la elaborarea cursurilor de istorie națională și universală, a tezelor de licență, masterat și doctorat, a lucrărilor monografice privind cel de-al Doilea Război Mondial.

ANNOTATION

Daniela Șișcanu. „The soviet Propaganda about Poland, Finland, Baltic Countries and Romania in the years 1939-1940 after the signing of the Soviet-German Non-Aggression Pact”, PhD thesis in History, specialty 611.02. History of Romanians (periods). Chisinau 2016.

Thesis structure: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography consisting of 262 titles, 156 pages of main text. The results are published in 9 scientific papers.

Keywords: propaganda, Molotov-Ribbentrop Pact, territorial claims, occupation, the Political Direction of the Red Army, „the winter war”, the ultimatum, the Baltic Countries, the campaign „of liberation”, the romanian territories, the dismemberment of Bessarabia.

Field of study: History of Romanians.

Research goals and objectives: The goal of this dissertation is the investigation and the comparative interpretation, from the perspective of the historical science, of the forms and methods of Soviet propaganda used in order to support the diplomatic action, ideological motivation, explanation and justification of the military operations carried out aiming to occupy Romanian territories, in the context of bringing into force of the Soviet-German Non-aggression Pact, in 1939-1940.

The objectives are: to highlight the unexpected changes of Soviet propaganda regarding the signing of German-Soviet Non-aggression Pact; to analyze the ideological motivation of the Soviet Union's participation at the division of Poland; to examine the Soviet propaganda in the "Winter War" against Finland; to study the aspects of Soviet propaganda used to support Moscow's plan to occupy the Baltic states; to present the Romanian-Soviet relations and the propaganda prior to the signing of the Molotov-Ribbentrop Pact; to underline the Soviet propaganda's stratagems used in the context of the occupation of the Romanian territories; to expose the instruments and the nature of the propaganda after the occupation of the Romanian territories and the creation of the MSSR.

The scientific novelty and originality of the dissertation are represented by the fact that the thesis is the first complex, comparative research of the Soviet propaganda phenomenon used to argue the significance of the Soviet-German Non-Aggression Pact and to justify the military actions of the Red Army in the years 1939-1940 in the area from the Baltic Sea to the Black Sea, especially in preparing and carrying out military operation against Romania in summer of 1940.

The scientific problem solved consists in the identification of the procedures used by Soviet propaganda concerning the signing of the Soviet-German Non-aggression Pact, the occupation by the USSR of Polish territories, the "Winter War" against Finland, the occupation of the three Baltic States and, specifically, the Soviet propaganda's tricks regarding the occupation of the Romanian territories.

The theoretical importance arises from the scientific definition and elucidation of the propaganda's essence and significance, as a form of communication; from the identification and elucidation of the proceedings undertaken by the Soviet propaganda in 1939-1940, from the interpretation of the ideological motivation of signing the Non-aggression Pact with Nazi Germany and of the Soviet aggression carried out in order to occupy Polish territories, Finland, the Baltic States and especially Bessarabia, Northern Bukovina and Hertza.

The applied value of the research is determined by the importance of these six states for Moscow's foreign policy in the interwar period and in the present day. In the post-Soviet era, the Baltic States and the Republic of Moldova were included by Russian politics in the so called „immediate vicinity” and subjected to some kind of propaganda. In the same time Finland, Poland and Romania (members of European Union) are treated as potential enemies, considering that the last two countries are representing the eastern flank of NATO. The idea of omnipotence in manipulating the mass consciousness in the context of military conflicts in the post-Soviet area confirms the present-day importance of studying the propaganda techniques used in support of the occupation of neighboring countries' territories in 1939-1940.

Implementation of the scientific results. The scientific results of this investigation have been implemented through the presentation of reports and communications at five international conferences focused on the issues in question. The most important results of the research are used in the elaboration of the teaching courses of world and national history, and the development of the Licentiate, Master and PhD thesis, as well as monographs concerning the Second World War.

АННОТАЦИЯ

Шишкану Даниела. „Советская пропаганда о Польше, Финляндии, балтийских государствах и Румынии в 1939-1940 гг. после подписания Договора о ненападении между Германией и Советским Союзом”, докторская диссертация по истории, специальность 611.02. История румын (по периодам). Кишинев 2016.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, список литературы из 262 наименований, 156 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах.

Ключевые слова: пропаганда, Пакт Молотова-Риббентропа, территориальные претензии, пропаганда, оккупация, Политическое Управление Красной Армии, „зимняя война”, Балтийские государства, „освободительный поход”, румынские территории, разделение Бессарабии.

Область исследования: История румын.

Цель и задачи исследования. Цель: исследование и сравнительный анализ, с точки зрения исторической науки, форм и приемов пропаганды СССР по поддержке дипломатических действий, мотивации, разъяснению и идеологическому оправданию военных операций в целях оккупации румынских территорий в контексте реализации советско-германского пакта о ненападении, в 1939-1940 гг.

Задачи: выделение неожиданного изменения, произошедшего в проведении пропаганды СССР в связи с подписанием советско-германского пакта о ненападении; анализ идеологической мотивации участия Советского Союза в разделе Польши; рассмотрение приемов советской пропаганды в „зимнюю войну” с Финляндией; исследование наиболее важных аспектов советской пропаганды в поддержку проектов Москвы по оккупации трех Балтийских государств; презентация румыно-советских отношений и пропаганды до заключения Пакта Молотова-Риббентропа; выявление уловок пропаганды в целях оккупации румынских территорий; выявление средств и характера пропаганды с момента оккупации румынских территорий до образования МССР.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в том, что диссертация представляет собой первое комплексное, сравнительное исследование феномена советской пропаганды, используемый в обоснование значимости советско-германского пакта о ненападении и оправдание военных действий Красной Армии в 1939-1940 годы, в пространстве от Балтийского до Черного моря, особенно в подготовке и проведении военной операции против Румынии, летом 1940 г.

Решенная научная проблема состоит в выявлении приемов, используемых в советской пропаганде в связи с подписанием Пакта Молотова-Риббентропа, оккупации СССР польских территорий, в „зимней войне” с Финляндией, с оккупации трех Балтийских государств и, особенно, уловок советской пропаганды в целях оккупации румынских территорий.

Теоретическая значимость состоит в научно-теоретическом определении и разъяснении сущности и значения пропаганды, идентификации и выявлении приемов, предпринимаемых советской пропаганды в 1939-1940 гг., интерпретации идеологической мотивации участия Советского Союза в заключении Пакта о ненападении с гитлеровской Германией и агрессии в целях оккупации польских, финских территорий, трех Балтийских государств и, особенно, Бессарабии, Северной Буковины и района Херца.

Практическая значимость исследования определяется местом тех шести государств во внешней политике Советского Союза в период между двумя мировыми войнами, но и в настоящее время. В пост-советский период три Балтийские государства и Республика Молдова были включены политикой России в категорию „ближнее зарубежье” и подвергнуты определенного рода пропаганды, а Финляндия, Польша и Румыния, члены Европейского Союза, рассматриваются как потенциальные противники, последние две представляющие восточный фланг НАТО. Идея о всемогуществе манипулирования сознанием масс в контексте военных конфликтов на постсоветском пространстве подтверждает актуальность анализа методов пропаганды в поддержку оккупации территорий соседних государств в 1939-1940 гг.

Внедрение научных результатов. Научные результаты нашего исследования были внедрены путем представления сообщений и докладов на 5 международных конференциях по исследуемой проблематике. Основные результаты исследований используются при разработке курсов по национальной и всемирной истории, подготовки дипломных, мастератских и докторских работ, а также монографических исследований по Второй Мировой Войне.

ȘIȘCANU DANIELA

**PROPAGANDA SOVIETICĂ ÎN PRIVINȚA POLONIEI,
FINLANDEI, ȚĂRILOR BALTICE ȘI ROMÂNIEI ÎN ANII
1939-1940 DUPĂ SEMNAREA PACTULUI SOVIETO-
GERMAN DE NEAGRESIUNE**

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar:

Formatul hârtiei:

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj: ex.

Coli de tipar:

Comanda nr.

Denumirea și adresa instituției unde a fost tipărit autoreferatul